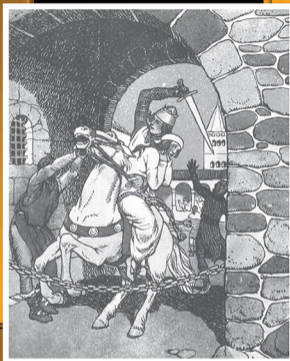

Edice Český ČAS

Jan Bauer

Hokobudatel
ČAS

HŘÍCHY A VÁŠNĚ přemyslovských králů

HORKÁ KREV NA ČESKÉM TRŮNĚ

Jan Bauer

HŘÍCHY A VÁŠNĚ přemyslovských králů

Horká krev na českém trůně

Edice Český ČAS

Jan Bauer

HŘÍCHY A VÁŠNĚ **přemyslovských králů**

Horká krev na českém trůně

Copyright © Jan Bauer, 2013

Editor: © Josef Pepson Snětivý, 2013

Cover & Layout: © Nakladatelství ČAS, Alena Laňková, 2013

© Nakladatelství ČAS, 2013

ISBN 978-80-7475-011-3

První (a třeba i jedinou, tu ‚životní‘) Přemyslovu lásku pohltily hlubiny politického pragmatismu a základní dynastický imperativ zachování rodu. Musela s tím počítat, ale i tak to bylo kruté. Kolik mohlo být Anežče let? Třicet? Zůstala se třemi, nebo dokonce čtyřmi malými dětmi, ke kterým se otec sice nadšeně hlásil, ale pro ni samotnou toho asi mnoho neudělal...“

Obávám se, že uvedené tvrzení je už naprostou spekulací. O tom, že byly Přemyslovy nemanželské děti zřejmě vychovávány na pražském dvoře, svědčí jak povýšení nejstaršího Mikuláše na vévodu, tak provdání dvou dcer za přední české pány. A jaký byl ve skutečnosti Anežčin osud? Skutečností je, že dobové písemné prameny o ní mlčí. Dovolím si však pochybovat, že by se jí Přemysl zcela bezohledně zbavil. Kdyby něco takového udělal, jistě by se to odrazilo na jeho vztazích s rodem Kuenringů. Tento rod však zůstal Přemyslovi věrný až do hořkého konce. Už když nový římský král Rudolf Habsburský zbavil českého panovníka rakouských zemí, připravoval Jindřich z Kuenringu, Anežčin příbuzný, na podporu českého panovníka spiknutí. Bylo však prozrazeno a Jindřich se jen útekem zachránil před popravčím mečem.

Mimochodem tento Jindřich se v roce 1275 oženil s jistou Anežkou, dcerou Přemysla Otakara II. Historik Josef Žemlička odvozuje, že se zřejmě narodila z králova dalšího mimomanželského poměru s jeho nám neznámou urozenou milenkou. Příslušník rodu Kuenringů si přece nemohl brát za manželku dceru své tety nebo dokonce sestřence.

Dalším levobočkem, jehož Přemyslovi někdy kolem roku 1260 porodila kterási neznámá milenka, byl chlapec jménem Jan. Přemysl se o něm nijak nešířil, asi také proto, že ho počal v době, kdy už byl šťastně ženatý s krásnou a mladičkou Kunhutou Uherskou.

Vítězství Přemysla Otakara II. nad uherským vojskem u Kressenbrunnu

Proto taky ani nic nevíme o jeho matce či o tom, kdy se narodil. Dá se však předpokládat, že se jeho matka zdržovala někde v králově okolí, zřejmě na jeho dvoře, tudíž o něm Přemysl věděl a mohl se postarat o jeho další kariéru. Tentokrát se zřejmě za svůj hříšný skutek kál a milého Jana určil pro kněžskou dráhu a dal studovat bohosloví. Což, jak víme, byl klasický postup při určování dalšího osudu královských levobočků.

Přemyslův Jan v sobě nezapřel otcovy geny. Počínal si stejně energicky a rozhodně, ovšem samozřejmě v církevním prostředí. Svoje schopnosti prokázal v úřadu vyšehradského probošta a královského kancléře. Byl také členem královské rady svého nevlastního bratra Václava II. Přitom ve své zřejmě značné zis-

kuchtivosti neopomenul shromažďovat výnosná obročí. V roce 1294 se například za jakési služby domohl od krakovského biskupství ročního důchodu sta hřiven stříbra. Když o dva roky později zemřel pražský biskup Tobiáš z Bechyně, zatoužil tento Jan i po biskupském stolci. Jenže opatrná pražská kapitula si v jeho případě raději předem vyžádala papežský souhlas s tím, zda takový úřad může zastávat levoboček. Papež Bonifác VIII., v dějinách známý svým sporem s francouzským králem Filipem Sličným, samozřejmě zaváhal. Dal si s rozhodováním na čas, a tak nakonec rozhodla náhoda. Levoboček Jan v srpnu téhož roku předčasně zemřel a pražským biskupem se stal nevýrazný, postarší Řehoř z Valdeka.

Královna kupuje lvy, ale neplatí

Už 25. října 1261 slavil Přemysl v Prešpurku (dnešní Bratislavě) druhou svatbu. Shodou okolností k ní došlo nedaleko Hainburgu, kde se ženíl poprvé. Jistě si na to vzpomněl. Tentokrát však měl po boku mladou a sobě věkem přiměřenou nevěstu. Původně se jí měla stát dcera uherského krále Bély IV. Margareta, tedy vlastně znovu Markéta, jak zní český přepis tohoto jména. Jenže tato princezna pobývala od dětství v klášteře klarisek na Zaječím ostrově na Dunaji nedaleko Budína a odmítla se vzdát života zasvěceného Bohu. Dokonce pohrozila, že si raději zohaví obličej, než aby se provdala za „toho strašného českého krále“. Její otec tedy musel sáhnout po náhradním řešení a nabídnout Přemyslovi svou vnučku Kunhutu, potomka své dcery Anny a haličského knížete Rostislava z rodu ruských Rurikovců. Tento Rostislav musel

ještě za mongolského vpádu opustit svou Halič a uherský král ho pak odškodnil jmenováním bánem Slavonie a srbské Mačvy.

Byl to tedy na Přemysla vlastně tak trochu podvod, traduje se však, že v době svatby asi teprve patnáctiletá Kunhuta, jmenovkyně Přemyslovy matky, svým půvabem českého krále okouzila. V každém případě s ní byl velmi spokojen. Zbraslavská kronika o jejím příchodu do Čech pěla:

„Kunhuta pak přišla do krajin českých, těší se měšťané, radují se s chudými bohatí, dle svých mezí jásá kterýkoli věk. Radosti, které zašly, když Markéta zavržena, ty vracejí se s Kunhutou, druhou chotí...“

Tentokrát už Přemysl s korunovací neotálel a 25. prosince 1261, na Boží hod vánoční, v bazilice sv. Víta na Pražském hradě jemu a mladičce Kunhutě vložil na hlavu královskou korunu sám arcibiskup mohučský Werner. Asistovalo přitom rovnou šest biskupů a v natřískaném kostele nechyběl nikdo, kdo v Čechách i v okolních zemích něco znamenal. Protože na Hradě nebyl dost velký sál, který by pojal všechny vznešené hosty, nechal panovník zbudovat obrovskou dřevěnou budovu na Letné, kde se celé dva dny jedlo, pilo a hodovalo. Napilno měli přitom zejména sluhové s umývadly a ručníky, protože se tehdy jedlo především rukama. Od té slavné pražské korunovace se pak Přemysl na své listiny dával podepisovat jako „Otacharus, dei gratia rex Boemie, dux Austrie et Styrie et marchio Moravie“, tedy „Otakar, z boží milosti král český, vévoda rakouský a štyrský a markrabě moravský“.

Druhá manželka Přemysla Otakara II., královna Kunhuta Uherská nebo také Haličská, nesporně patří k nejpopulárnějším dámám našich dějin. Už proto, že se dokázala vymknout dobovým konvencím a, řečeno slovy červené knihovny, jít za hlasem

svého srdce, o čemž si ještě dále povíme. Do Čech přišla, když jí bylo teprve patnáct, možná šestnáct let, rozhodně ne více. Lesk Přemyslova dvora, který jistě překonával budínský dvůr jejího dědečka uherského krále, na ni patrně zapůsobil ohromujícím dojmem. Nenadálé postavení královny mohlo mladičké, půvabné a prý náramně temperamentní dívence zcela zamotat hlavu. „Mladé Otakarově ženě,“ píše Gabriela Šaročová, „královně české a markraběnce moravské, vévodkyni rakouské, štyrské a korutanské, jak nyní zněl nyní plný Kunhutin titul, změnil rok dvacíctý šedesátý první život od základů. Ani neměla čas se divit, do jakých výšin ji neodhadnutelná vůle Boží vynesla. Přemysl Otakar II. byl po kressenbrunnském triumfu pro vdavekchtivou polovinu křesťanského světa skutečně skvělou partií, tak skvělou, že na ni mladinká princezna, dcera vyhnance, byť dědečkem Bélou hýčkaná, jen stěží pomyslela. V Praze přijali novou paní se vší myslitelnou pompou.“

A Kunhuta si to také patřičně užívala. Žádný přepych, žádná nádhera jí náhle nebyly dost dobré. Pokud měl její manžel ve značku lva, chtěla ho Kunhuta živého a právě její zásluhou se do Čech poprvé dostal hned párek těchto králů zvířat. Koupila ho totiž od benátského kupce Michala Buldy. Tedy koupila... Vyžádala si ho, ale nezaplatila. Zatímco lvi, ubytovaní v hradním příkopu, děsili svým řevem zvědavé Pražany, nešťastný Benátčan se marně domáhal jejich zaplacení. Opakovaně královnu upomínal v jeho zastoupení bratr Valtr, lektor řádu minoritů. Teprve když se do celé záležitosti vložil benátský dóže Jacopo Contarini, byl dluh uhrazen. Stalo se to však až někdy v roce 1280, a to už byl král Přemysl Otakar II. dva roky po smrti.

Ale to jsme trochu popoběhli v čase. Vraťme se raději ke šťastným okamžikům po svatbě Kunhuty a Přemysla. Milovala mladičká královna svého manžela? Jedním z důkazů její oddané a vroucí lásky má být následující list, adresovaný Přemyslu Otakarovi II., vracejícímu se z válečné výpravy:

„Čekalo, čekalo srdce naše s radostí na návrat Váš. K jeho uvítání rozhodly jsme se s touhou v srdci i duši pospíšiti vstříc na místo i v den, na které jste ustanovil, že po prvé vstoupíte na pomezí Čech. Tam nechtě předběhne nás tento lístek a uvítá Vás tak v radosti a jásání vytouženého blaha, vlévaje a podněcuje nade vše milovanému milostnost drahé sladkosti, a kéž té, jež milého čeká, vrátí se stejná láska jeho, utěšující předzvěst přítomnosti toužebně očekávaného. A kéž pak i Vy sám, po němž toužíme, na vrcholu úspěchů přejdete v řečený kraj, našim objetím milý, nejmilejší.“

Co dodat? Což to není přesvědčivý doklad hlubokých citů milující ženy? Ale ouha. Urozené osoby nemívaly ve zvyku samy psát dopisy. Tuto práci svěřovaly svým písařům, kterým buď listy diktovaly, nebo jim zkrátka přikázaly, aby napsali dopis přibližně takového a takového znění, a písař, vzdělaný a obratný stylist, vyhotovil dopis za ně. Nejinak tomu bylo i na pražském královském dvoře. Citovaný list tedy nepsala královna Kunhuta, ale královský písař mistr Bohuslav. Zachoval se nám po něm celý listář vzorových a ukázkových dopisů, které namnoze sloužily jako vzory pro jiné písaře.

Historička Eleonora Mendlová-Mráčková v této souvislosti zdůrazňuje, že „Kunhutiny listy mají hlavně literární význam jako ukázky vynikající epistolografie, kvetoucí v okruhu Přemyslova dvora, a jsou navíc pozoruhodné tím, že nejen u nás, nýbrž,

pokud je známo, ve středověkém písemnictví vůbec to jsou nejstarší příklady písemných projevů lásky mezi manželi. Bohuslavovi učitelé, slavní italská notáři, sepisovali jen listy milenců.“

Avšak nemohu se jednoznačně ztotožnit s jejím tvrzením, když píše: „Pro pochopení samé královny Kunhuty není lhostejné, že právě s jejím jménem se zachovaly listy vyjadřující královskému choti něžnou, oddanou i vášnivou lásku. Můžeme věřit královninu písaři, že onen vztah vsutku panoval mezi královskými manželi...“ Milovali se král a královna opravdu? Spíše se podle mého názoru jednalo o obvyklé panovnické manželství, v němž si na sebe prostě partneri zvykli.

Od Kunhuty se očekávalo, že dá Přemyslovi dědice a království nového panovníka. A v tomto ohledu mladá královna zpočátku zklamala. Vytoužený syn se nedostavoval. Teprve čtyři roky po svatbě se narodil první potomek a ještě k tomu „jen“ dcera, pokřtěná po matce a také po bábě z otcovy strany Kunhuta. Později se provdala za mazovského knížete Boleslava II. Po ní následovala v roce 1269 Anežka, pokřtěná podle Přemyslovy tety, abatyše kláštera Na Františku, později provdaná za Rudolfa mladšího z rodu Habsburků.

A tak teprve v roce 1271 přišel na svět vytoužený dědic, který dostal jméno patrona české země – budoucí král Václav II. Po něm se ještě narodila dcera Markéta, která však zemřela v dětském věku. Historička Šaročová spekuluje podle některých náznaků s dalšími dětmi, které zemřely ještě velmi útlém věku:

„Neobjevují se v žádných sňatkových projektech, z rodové genealogie i paměti prakticky vypadly. Neví se ani, jakého byly pohlaví. Mladší kronika Přibíka Pulkavy, který psal až za Karla IV., tvrdí, že to byli chlapci, ale dál tu informaci nerozvádí.“

Pokoření českého „faraona“

Po sňatku s Kunhutou Uherskou následovaly slavné roky Přemyslovy vlády. Po Štýrsku získal Korutany, Kraňsko a Vindickou marku a stal se také generálním kapitánem aquilejského patriarchátu, území v sousedství severoitalského Terstu. Ke své říši, sahající až k Jaderskému moři, připojil rovněž Chebsko. Už v době prvního křížového tažení do Prus aspiroval jako první český vládce na titul římskoněmeckého krále. Říšští kurfiřti se ho však obávali jako mimořádně silné osobnosti a dali přednost dvěma nevýznamným velmožům, kteří spolu soupeřili o říšský trůn, Richardu Cornwallskému a Alfonsu Kastilskému. Přemysl mezi nimi obratně manévroval a využíval jejich slabosti. Od Richarda Cornwallského si v roce 1266 nechal udělit titul „ochránce jmění korunního vpravo od Rýna“, čímž se stal fakticky jakýmsi římským místokrálem, nejmocnějším mužem střední Evropy.

Velkého rozmachu se v době Přemyslovy vlády dočkaly české země. Král rozdělil zemský sněm a zemský soud, jehož úředníci se začali nazývat nejvyššími zemskými úředníky. Založil řadu královských měst jako například Kolín, Čáslav, Nymburk, České Budějovice, Písek, Klatovy, Domažlice, Louny, Kadaň, Břeclav, Uherské Hradiště a Uherský Brod. Sám zakládání měst pokládal za velmi významné a v jedné ze svých listin výslovně uvedl, že „... království našeho sláva, kteréž žádosti jsme, nejvíce z okrasy a ozdoby měst roste...“ Na sklonku Přemyslovy vlády se začalo těžit stříbro u pozdějšího královského horního města Kutné Hory.

Jenže jeho přílišná moc vadila ostatním říšským kurfiřtům, tedy světským a duchovním velmožům s oprávněním volit římským

ského krále. Když v dubnu 1272 daleko za Lamanšským průlivem na hradě Berkhamstead zemřel Richard Cornwallský a jeho protivník Alfons Kastilský nezískal podporu papeže Řehoře X., hledali někoho, kdo by především zkrotil ctižádostivého Přemyslovce. Po dlouhých tajných jednáních nabídl norimberský purkrabí Fridrich z Hohenzollernu korunu římského krále málo známému hraběti Rudolfovi Habsburskému. Naivně přitom předpokládal, že tento už postarší šlechtic bude na rozdíl od Přemysla Otakara II. slabým a dobře ovladatelným panovníkem. Čas měl ukázat, jak hluboce se mýlil. Už tehdy se však vyskytli moudří mužové, kteří panovačného a moci chtivého Habsburka trefně odhadli. Například jistý biskup po jeho zvolení římským králem sarkasticky poznamenal:

„Pane Bože na nebesích, seď pevně na svém trůnu, nebo ti ho ten Rudolf také zasedne...“

Habsburka a celkovou politickou situaci podcenil rovněž pyšný a sebestředný Přemysl Otakar II. Místo toho, aby pospíchal na říšský sněm do Frankfurtu nad Mohanem, válčil v Uhrách s bratrancem své manželky Štěpánem V. Zřejmě se domníval, že ve střední Evropě nemá konkurenci, a zprávu o tom, že Rudolf Habsburský byl zvolen římským králem, prostě nevzal na vědomí. Ve své domýšlivosti předpokládal, že na tento titul má nárok jen on sám. Proto se nedostavil ani na Rudolfovu korunovaci v Cáchách a odmítl mu jako novému římskému králi vzdát povinný hold. Habsburk mu to pohotově oplatil tím, že zpochybnil Přemyslovo držení rakouských zemí, Štýrska, Korutan, Kraňska a Gorice. Diplomatická hádka na dálku pokračovala a kalibr byl přitom stále těžší. Český král totiž vzápětí označil Rudolfovu volbu za neplatnou. A ten ho za to prohlásil za zbaveného zmíně-

ných zemí. Navíc ještě přitvrdil tím, že nad Přemyslem vyhlásil říšskou klatbu.

Zatímco předcházející slovní přestřelky neměly valného výsledku, tentokrát řál Habsburk do živého. Český král si totiž z dřívějšíka nadělal dost nepřátel mezi rakouskou a štyrskou šlechtou a také mezi domácím panstvem. K tomu všemu na podzim roku 1276 vytáhl Rudolf s vojskem posbíraným v různých částech říše do Rakous a mířil podél Dunaje k Vídni. Přemysl mu chtěl vyrazit se svou armádou vstříc, jenže v rozhodující chvíli ho zradili mocní jihočeští Vítkovci v čele se Závišem z Falkenštejna a také někdejší hrdina bitvy u Kressenbrunnu Boreš z Riesenburka. Ze všech stran tísněnému Přemyslovi nakonec nezbylo, než zapomenout na svou pýchu a před branami Vídně se Habsburkovi podrobit. Při této příležitosti od něj přijal Čechy a Moravu v léno, ale musel se vzdát v jeho prospěch všech zemí, které vyženil s Markétou Babenberskou a dalších, které v návaznosti na ně dobyl. Rudolf tak vlastně získal Rakousy, které se od této chvíle měly stát na více než půl tisíciletí dědičnými državami habsburského rodu.

Historička Václava Kofránková píše:

„Český panovník zatím zřejmě nezažil horší okamžik než onen chladný listopadový den, kdy se musel sklonit před mocí římského krále. Rudolf si tuto chvíli jistě plně užíval. Konečně po třech letech dosáhl vytouženého cíle. Teprve rozbití Přemyslova střeoevropského soustátí a zlomení jeho prestiže dodávalo Rudolfovi majestátu potřebný lesk. Dvě slunce na říšské obloze zářit nemohla. Římský vládce považoval svůj úspěch za znamení boží přízně a v tomto duchu se prezentoval i při obřadu předání lén. Podle kronikářských záznamů prý českého ‚faraona‘ přijal v prostém koženém kabátci, sedě na jednoduchém nezdobeném trů-

ně. Hlavní ozdobou chvíle bylo pokoření dosud nejmocnějšího panovníka v Říši. Štiplaví rakouští letopisci tento okamžik do datečně vyšperkovali historkami o údajné lsti Přemyslových protivníků. Velitelský stan, v němž se měl odehrávat slavnostní akt, nastražili tak, aby se otevřel právě v okamžiku Otakarovy potupy. Zástupy Rudolfových vojáků, kteří se prý s obnaženými zbraněmi v rukou posmívali zlomené slovanské slávě, si mohly prohlédnout bohatě oděného českého krále, jak klečí před chudým hrabětem z Habsburku.“

Jak přijímala novou situaci Přemyslova krásná choť Kunhuta? Že by stejně jako manžel vzteky skřípala zuby a nemohla to strašné ponížení jen tak překousnout? Rakouský letopisec jí vložil do úst následující slova, adresovaná Přemyslovi:

„Bohu budiž žalováno, že Vás dosud stále viděti při tolika hodnostech a cti! Co jste si vzal pánem Rudolfa Habsburského, nestojím o korunu, již jste mi dal k zemím, které jste nyní přijal od toho, o němž jste nikdy nic dobrého neřekl. Mně prorokuje mé srdce, že nás ještě v budoucnosti stihne bolest od jeho rodu, když získal Rakousy a Štýrsko, k tomu Korutany a Kraňsko – dobře vím – když tam se mu to podařilo, že budeme ještě připraveni zde v Čechách o své dědictví.“

Podle citovaného výroku to takřka vypadá, jako by právě ctižádost, sebevědomí a pýcha mladé královny Kunhuty nakonec vehnaly Přemysla Otakara II. do sebevražedného boje. Je ovšem otázkou, zda rakouský letopisec nepřeháněl, zda nenakládal na svědomí té křehké ženy víc, než si skutečně zaslouží. A to ještě jen proto, aby omluvil chování samotného českého krále.

Ponoukala Kunhuta skutečně ctižádostivého Přemysla k boji proti Habsburkovi? Podle Historie české Eneáše Silvia Piccolomi-

niho, pozdějšího papeže Pia II., sepsané v polovině 15. století, prý Kunhuta poté, co se Přemysl podrobil Habsburkovi, prohlásila:

„Zdali přinášíš domů tuto kořist a tuto slávu válečnou? Přičiněním tvým poddání jsme dnes všichni, jako otroci, jako dobytek, jsme, Čechy, královna zemí, učiněny poplatnými... Pustil jsi z rukou Rakousy, ze zemí nejvýbornější, slavné tolika městy a tolikerou šlechtou, nebyv k tomu nijak přinucen, pro potupný strach jsi ztratil Štýrsko, Korutany a země, které jsi měl v Itálii... Konečně jsi se poddal přísahou tomu, kdo býval kdysi tvým sluhou, a otrokem otroka se stav, zatemnil jsi slávu svou i předků svých. Ejhle muže, který chce vzbudit zdání, že statečností svou zachoval i svou říši. Chválila bych tě, kdyby ses mu byl nepoddal. Nuže, schází-li mužná odvaha a nemůžeš-li viděti tasené meče, nech mne kralovat, zkusím zajisté, zda království náleží Čechům, nebo Němcům...“

Kronikáři tvrdí, že podobnými ohnivými řečmi dráždila Kunhuta pošramocené Otakarovo sebevědomí a nepřímo způsobila jeho porážku a smrt v bitvě na Moravském poli. Historička Eleonora Mendlová-Mráčková k tomu poznamenává:

„Byla-li Kunhuta vskutku vinna, Bůh ji krutě potrestal Přemyslovou porážkou, a navíc se postavila ihned do první řady těch, kdo se snažili co nejvíc zmírnit následky této pohromy...“ Troufnu si však tvrdit, že ctižádostivý Přemyslovec byl sám o sobě dost pyšný, aby se do sebezničující války vehnal sám, a nepotřeboval k tomu ženské ponoukání.

František Palacký v této souvislosti tvrdí, že každý nepředpojatý soudce musí vidět, „jak bezdůvodná i nespravedlivá byla důtka, která téměř všeobecně činila a činí se podnes královně české Kunhutě, jakoby ona popouzela byla manžela svého ke zrušení pokoje

a ku pokusu o dobytí zase zemí ztracených. Ani znaménka působení a úmyslu takového není u Otakara spatřiti; ba zdá se, že měl jakési tušení osudu svého, od nové války ztrát ještě větších se obáváje. Nebo napomínav v té doby jednoho z věrných svých šlechticův, aby u věrnosti setrval i dále, doložil na konci tato památná slova: ‚Chci, pokud živ budu, starati se o Tvé dobré, a sdíleti s Tebou, cokoliv budu míti, třebaš bych i sešel až na jediný penízek.‘ Otakar již ocitnul se byl v nezbytí. Doháněn jsa od ústupku k ústupku, musilť konečně spatřiti propast před sebou a odvahou zoufalce nasaditi třebaš i života pro dostiučinění svědomí svému a své cti...“

Kdo zradil na Moravském poli?

Po návratu z Vídně si Přemysl nejdříve vyrovnal účty doma. Koncem roku 1277 dal představitele rebelujících českých pánů Boreše z Riesenburka zajmout a za zjevnou zradu popraviti. Historik a spisovatel Jiří Kovařík však o tomto předákovi tvrdí:

„Není ... vůbec jisté, že přišel o hlavu, jak se přechoasto tvrdí, leccos naznačuje, že zemřel stářím někdy v době soudu či vynesení rozsudku...“

Další odbojníci Záviš z Falkenštejna a Ojř ze Svin uprchli před královou pomstou za zemskou hranici. Nikdo z nich však kupodivu nepožádal Habsburka o ochranu, čímž oba vzbudili jeho neolibost. Zvláště prvně jmenovaný na to měl v budoucnu doplatit.

Od jara 1278 začal Přemysl shromažďovat vojsko, aby se postavil římskému králi. Posily měl přislíbené z Durynska, Míšeňska, Branibor, Slezska i Polska, ale když na červenec 1278 svolal zemskou hotovost do Brna, sešlo se mu zde sotva šest tisíc mužů. A to

Smrt Přemysla Otakara II. na Moravském poli

bylo povážlivě málo. Marně vyhlížel další posily z brněnského zeměpanského hradu Špilberku. Přesto, jak připomíná František Palacký, „byl Otakar dobré mysli, když manželce své – tuším jen, aby ji potěšil, – dával z Brna věděti, že hodlal hnouti se odtud dne 15. července s celým vojskem do Rakous, kdežto Rudolf meškaje neměl prý naděje na brzkou pomoc...“

Jenže Přemysl z Brna nevyrazil 15., ale až 25. července, na den svatého Jakuba Většího. Zbytečně dlouho se zdržel obléháním

Drozdovic a Lávy na Dyji a konečně 20. srpna 1278 stanul na Moravském poli a nechal zbudovat ležení „u toho místa, které se obecně nazývá V sadu u králova loviště a je to lesnatá hora u řeky Moravy“. Tak se praví v tzv. Druhém pokračování Kosmovy kroniky.

Rudolf Habsburský se svým vojskem zatím vytáhl z Hainburgu na Dunaji a rozbil tábor nedaleko od Přemyslova ležení na pahorku Haspelberg nad Weidenbašským potokem.

A právě tehdy, večer před bitvou, prý českého krále ve vojenském ležení tajně navštívil posel Závaše z Falkenštejna s žádostí o milost pro vzpurné Vítkovce a s varováním, že v českém vojsku jsou zrádci. Podobnou zprávu údajně Přemysl obdržel i z nepřátelského Rudolfova tábora. Český král to samozřejmě nenechal jen tak. Podle Františka Palackého vládce, „aby ... ujistil se náčelníky vojska svého, svolal je k sobě v předvečer bitvy, a postaviv se bezbranný mezi ně: ‚Obdržel jsem výstrahu,‘ dí, ‚že i mezi vámi nacházejí se ještě zrádci; nemohu tomu věřiti; je-li tu ale kdo, jenž neupřímně o mně smýšlí, předstup a pomsti se na mě hned na tomto místě; lépe bude, umru-li já dnes sám, nežli aby zítra tisícové se mnou stali se obětí zrady.‘ Nenašelť se ovšem tak drzý člověk, aby dostál byl vyzvání takovému: všichni přísahali..., že chtěli nasaditi hrdla i statkův za svého krále...“

Prísahat měl i velitel těžkooděnců Milota z Dědic, který pak údajně Přemysla v bitvě zradil.

Jenže celá dramatická scéna večerní přísahy českých pánů svému králi včetně předcházející návštěvy posla Závaše z Falkenštejna nebo dokonce jeho samotného je pouze legendou. Ve skutečnosti se Přemyslu Otakarovi II. nepodařilo do rozhodujícího střetnutí s Rudolfem Habsburským shromáždit dostatečně silné

vojsko. Nedostavili se jeho spojenci jako slezští Piastovci, braniborský markrabě Ota a další. Samozřejmě chyběli Vítkovci s výjimkou dvou mladých pánů z Rožmberka Vítka a Jindřicha. Podle všeho čítala česká armáda, včetně za žold najatých rytířů z Durynska, Míšeňska a Braniborska, jen asi pětadvacet tisíc mužů. Převahu měl český král snad jen v obávaných těžkooděncích, „železných pánech“, na jejichž drtivý útok spoléhal už při své vítězné bitvě u Kressenbrunnu před osmnácti lety. Také tentokrát mu měli pod velením vzpomínaného Miloty z Dědic zajistit válečný úspěch. Na místo bitvy zatím dorazila více než třicetitisícová armáda Rudolfa Habsburského. Historik a spisovatel Jiří Kovařík však uvádí podstatně nižší počty obou vojsk. Podle něho bojovalo na české straně asi pět tisíc mužů, vesměs jezdců, na Habsburkově straně o tisícovku více.

Ve čtvrtek 25. srpna uslyšeli čeští válečníci v dáli temné dunění bubnů, dusot a ržání koní a řinkot zbraní, posléze pak spatřili ve slunci se lesknoucí pancíře habsburských rytířů a třepotající se pestrobarevné korouhve a chocholy na přilbách. Ani Rudolf neměl vojsko zdaleka kompletní. Nedostavili se například očekávaný rýnský falckrabě Ludvík a další říšský kurfiřt Menhart Tyrolský. Jádrem armády římského krále tvořili Uhři a oddíly rakouské, štýrské a korutanské šlechty.

Bitva na Moravském poli v pátek 26. srpna 1278, v den svatého Rufa, měla podle očekávání podobu konfliktu jezdců. Pěchota v ní hrála dost omezenou roli. Habsburkovy voje útočily s heslem „Řím – Kristus!“, kdežto Češi, respektive rytíři v českém žoldu, jim odpovídali jmény dvou měst „Budějovice – Praha!“ Nejdříve, zhruba kolem deváté hodiny, poté, co byly v obou táborech odslouženy mše, vyrazili Rudolfovi divocí Kumáni

na svých malých rychlých koních, najímaní v pomezních oblastech Uher. Svými šípy však Přemyslovým těžkooděncům nezpůsobili příliš škod.

Po prvním otukávání přišly ke slovu druhé sledy obou vojsk. V čele české armády vyrazil do útoku sám Přemysl Otakar II. a skutečně se mu podařilo zatlačit Habsburkovy jezdce až k Weidenbašskému potoku. V jednom okamžiku je dokonce sám Rudolf sražen ze sedla a jeho život visel na vlásku. „Podle Kolmarské kroniky,“ píše Jiří Kovařík, „ležel římskoněmecký král na zemi, štít však z ruky nepustil a nyní se jím kryl. Můžeme si domyslet, že ke krytí nejspíš použil i cosi účinnějšího, snad tělo koně či některého padlého rytíře, za nímž přečkal, než přišla pomoc. Ta se musela objevit vzápětí, neboť kolem římskoněmeckého krále byla jeho družina. Kdyby to ostatně trvalo déle, propukla by v Rudolfem vedeném šiku pravděpodobně panika a šířila se dál! Když duryňský rytíř Heinrich Walter z Ramschwagenu Rudolfa našel, vyprostil, přivedl mu koně a pomohl do sedla, byl král notně otřesen a nejspíš i řádně pohmožděn, vždyť nebyl žádný mladík a měl na krku šest křížků...“

Zvrat v zatím nerozhodně probíhající bitvě přinesl kolem poledne nečekaný útok Habsburkových velitelů Ulricha z Kapellenu a Konráda ze Sommerau do odkrytého boku těžkooděnců Miloty z Dědic. „Kapellenův a Sommerauův houf nejspíš sledoval vývoj bitvy z vyvýšeného a současně krytého místa. Nyní měl díky svaahu rozjezd i svěží koně, paže rytířů nebyly dosud unavené a touha podílet se na bitvě jim dodávala křídla,“ uvádí Kovařík. „Takový útok nutně srazil a smetl vše, co měl v cestě, přičemž jednolitou masu rozdobil. Ti z napadených a zaskočených, kteří se vzpa-

matovali, vedli koně k obratu čelem proti novému nepříteli. Jiní nepochybně zakolísali a pokoušeli se z neznámé i deprimující situace ujet. Oboje mělo negativní důsledek...“

Útočící rytíři, když spatřili, jak jejich protivníci chtějí z řeže uniknout, začali nadšeně volat „utíkají“, tento pokřik bohužel přežali i Přemyslovi bojovníci a v řadách českého vojska propukl chaos... V této souvislosti bývá velitel těžkooděnců Milota z Dědic obviňován, že zradil krále Přemysla a se svými muži předčasně opustil bojiště. Jenže také to mohlo být zcela jinak. Rakouský historik Kurt Peball se domnívá, že „v této pro Přemysla nadměru nebezpečné situaci mohl Milota z Dědic jako jediný správně posoudit velikost hrozby a podle toho také jednal, třebaže mu bylo toto konání později, avšak zcela neprávem, předhazováno jako zrada. Jen s několika rytíři provedl okamžitě diverzi, aby vpadl přijíždějícím rytířům Ulricha z Kapellenu do boku, a tak je přiměl zarazit. Tomuto manévru ale někteří čeští rytíři neporozuměli. Rozlehly se výkřiky: ‚Prchají! Prchají!‘ Následky tohoto volání byly katastrofální...“

To je samozřejmě jenom domněnka. Jisté je, že nečekaný a nepochybně předem připravený výpad oddílu Kapellena a Somme-raua přinesl v bitvě rozhodující zvrat. Druhé pokračování Kosmovy kroniky uvádí:

„... I padl na vojsko krále Otakara strach a hrůza z velikosti ramene římského krále a zděsili se a ulekli velmi, a nemohouce se postavit na odpor ... dali se na útěk.“ Ve Zbraslavské kronice zase čteme, že „mnozí Čechové jako zloději na útěku spásu vyhledávali a krále svého uprostřed nepřátel s nemnohými mužně bojujícího hanebně opustili...“

Žádný z dobových letopisců však nic nepíše o tom, že by Milota z Dědic zradil svého krále a předčasně opustil bojiště. Přesto se v Palackého Dějinách národu českého dozvídáme:

„... V zadním voji roznášena řeč, že bitva již byla ztracena, jeho pak vůdce Milota z Dědic hanebně dal se na outěk, když právě byl volán, aby s vojskem záložním rozhodnul osud bitvy“.

Milota z Dědic pocházel z významného českého rodu Benešoviců, který měl statky nejen ve středních Čechách, ale i na Moravě. V roce 1265 byl spolu se svým bratrem Benešem a bývalým rakouským zemským sudím Otou z Meissova obviněn ze spiknutí proti králi Přemyslu Otakarovi II. a uvězněn na hradě Veverčí. Jenže zatímco Beneš a Ota ve vězení za nevyjasněných okolností zemřeli, Milota byl omilostněn a naopak si získal královu důvěru. Přemysl ho dokonce pověřil funkcí zemského hejtmana ve Štýrsku a později na Moravě.

Také po bitvě na Moravském poli zůstal věrný královně vdově Kunhutě. Spolu se svým dalším bratrem Tobiášem z Bechyně, který byl v roce 1279 zvolen pražským biskupem, hájil zájmy Českého království a přemyslovské dynastie.

Jako moravským zemským hejtman se v roce 1281 dostal do konfliktu s Habsburky dosazeným správcem Moravy vévodou Albrechtem Saským a byl dokonce na čas uvězněn. Koncem 13. století se Milota vrátil z Moravy do Čech a v roce 1307 zemřel v rodném Benešově. Byl pochován ve zdejší minoritském klášteře, který nechal ještě před svou smrtí nákladně zvelebit.

Prvním, kdo u nás popsal Milotovu údajnou zradu, byl až kronikář z doby Karla IV. Přibík Pulkava z Radenína. Podle něho choval tento šlechtic ke králi „v srdci tajnou a starou nenávisť“, a proto prozradil Rudolfovi Habsburskému vhodný okamžik